

Лекція 14

«Взаємодія людини і природи в умовах глобальної екологічної кризи»

1. Сутність глобальної екологічної кризи
2. Взаємодія людини і природи в умовах глобальної екологічної кризи
3. Наслідки екологічної кризи в Україні

Рекомендоване для перегляду відео

Впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки, поява нових технологій, енергоджерел і матеріалів призвели до революційних змін у житті суспільства.

Людство вступило в епоху науково-технічної революції, що посилило антропогенний вплив на природу. Цей вплив має суперечливий характер. У ньому переплітаються позитивні й негативні явища.

1. Сутність глобальної екологічної кризи

Екологічна проблема (криза) — це зміна природного середовищ, що веде до порушення структури і функціонування природних систем (ландшафтів) і призводить до негативних соціальних, економічних та інших наслідків.

Можна виділити два аспекти екологічної проблеми:

Екологічні кризи, що виникають *внаслідок природніх процесів*

Кризи, що *викликані антропогенною дією і нераціональним природокористуванням*

**Екологічні кризи
розподіляють за такими
критеріями:**

за здійснюваним ефектом

за ієрархічним статусом

за причиненням

за об'єктною визначеністю

Екологічні кризи за призначенням

Природного походження

«» є наслідком природних біологічних процесів, самоорганізації систем, таких стосунків систем як конкуренція тощо, наслідком стихійних явищ

Антропогенного походження

«» є результатом впливу людської діяльності на природу (наслідок цивілізаційного прогресу)

Екологічні кризи за об'єктною визначеністю

Кваліфікується на підставі виявлення саме того *об'єкту*, на який впливає дана *криза*.

Наприклад, це ті біологічні види, що зникають в результаті екологічної кризи.

В умовах глобальної екологічної кризи таким видом стала *людина*.

Екологічні кризи за ієрархічним статусом

Розподіл відповідно до того, екологічні системи якого рівня організації живого - від простих і до глобальної екосистеми - біосфери - охоплені кризовими явищами.

Системи більш високого ієрархічного статусу більшою мірою або навіть суттєво впливають на все живе, включно і на людину.

Екологічні кризи за здійснюваним ефектом

Екологічні кризи проявляють себе як :

Локальні

ефект їхньої дії обмежений певним регіоном, певними спільнотами

Регіональні

такі, що проявляються на більших територіях і стосуються великих екологічних систем

Планетарні

кризові процеси охоплюють більшість екологічних систем Землі або біосферу в цілому

2. Взаємодія людини і природи в умовах глобальної екологічної кризи

Природа в широкому розумінні - це весь світ у багатогранності його форм, тобто в цьому плані людина є частиною природи, у вузькому розумінні - сукупність натуральних умов існування людського суспільства.

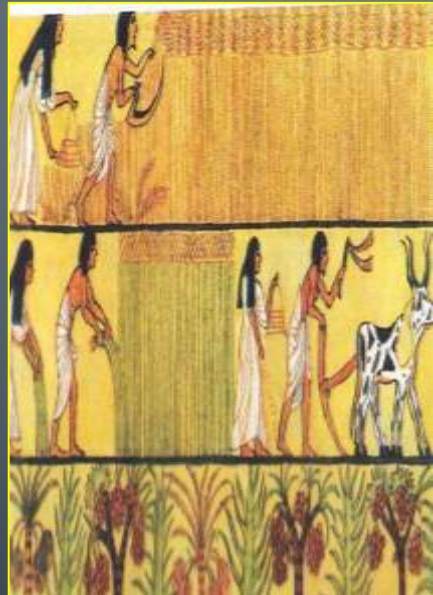

Етапи взаємодії природи і суспільства

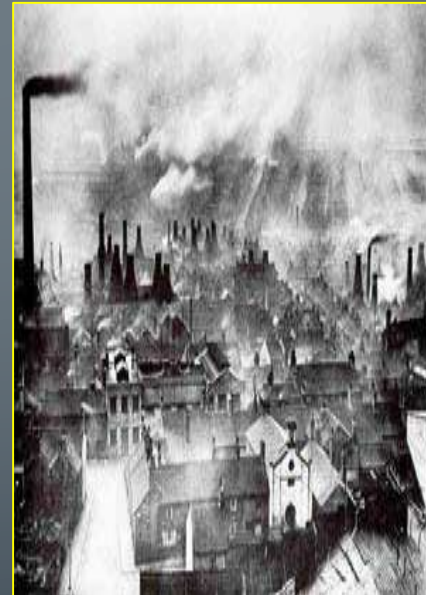
*Етап
мисливсько-
збиральницької культури*

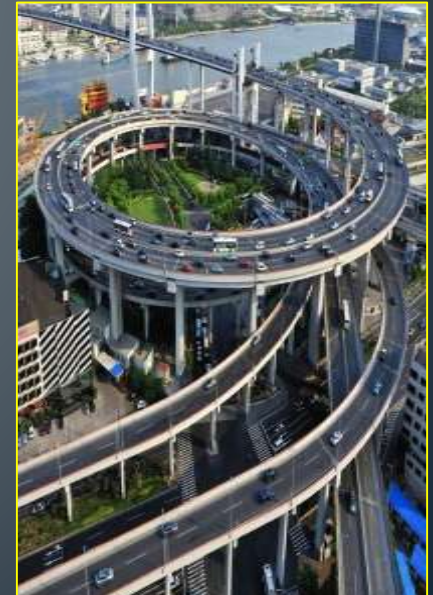
*Етап
аграрної
культури*

*Етап
індустріального
суспільства*

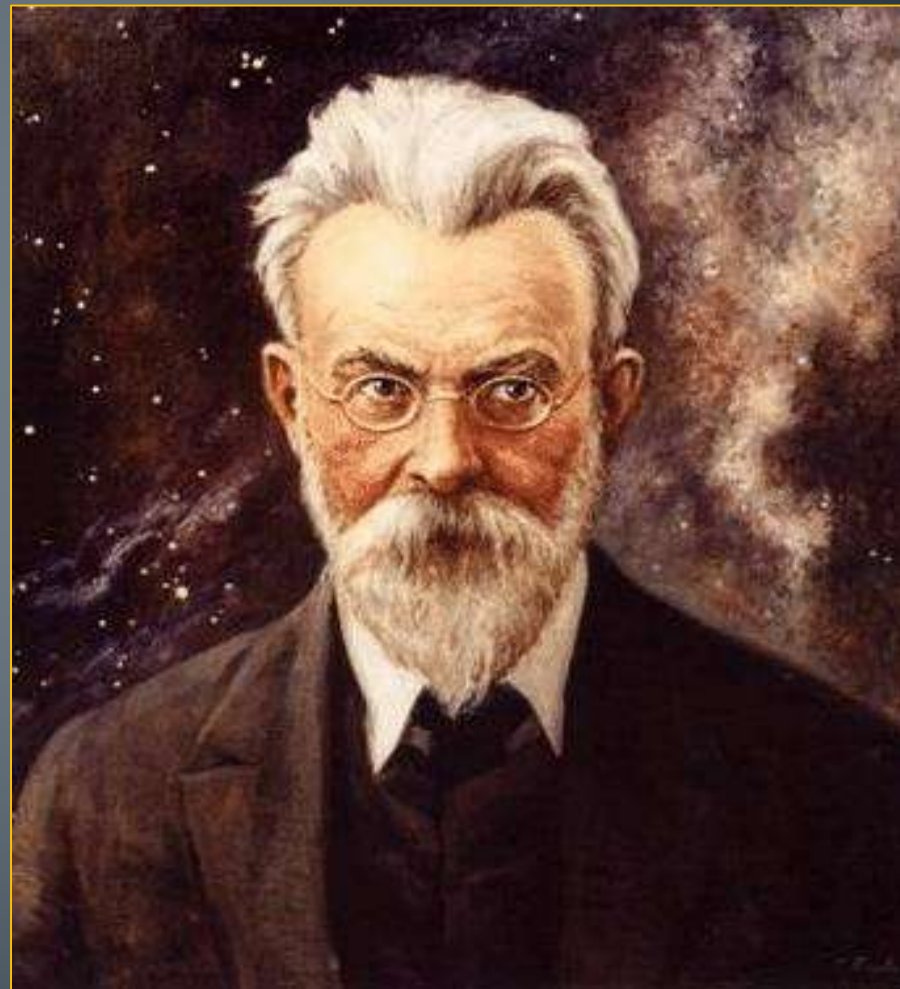

Постіндустріальна епоха

В ХХ ст. людина проклала нові шляхи переміщення енергії і речовини в географічній оболонці, подекуди значною мірою порушивши екологічну рівновагу.

Величезні масштаби змін, що їх вносить сучасна людина в природні умови на Землі, передбачив ще на початку сторіччя видатний учений В. І. Вернадський.

ПРИРОДА
НАВКОЛИШНЄ (ГЕОГРАФІЧНЕ) СЕРЕДОВИЩЕ

60% суходолу

освоєння нових територій
збільшення обсягів видобутку ресурсів

повернення відходів виробництва

ГЛОБАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

- забруднення навколишнього середовища
- скорочення ріллі
- виснаження мінеральних ресурсів
- енергетична проблема

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

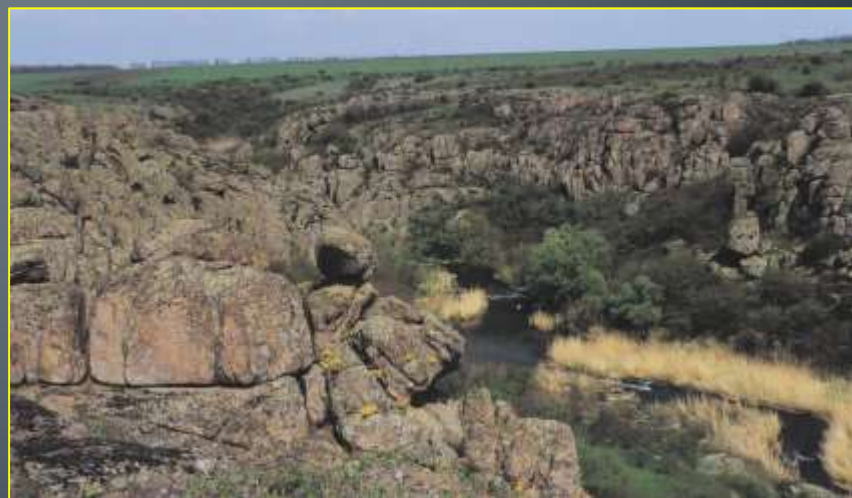
Раціональне (використання < охорона)

- природоохоронні території
- відновлення лісів
- науково обґрунтовані методи обробітку ґрунтів

Нераціональне (використання > охорона)

- зниклі види тварин та рослин
- прискорення ерозії ґрунтів
- вплив на життя та здоров'я людини

В природі денудація (руйнування) гранітних скель відбувається зі швидкістю 1 м за 6 тис. років, а людина з допомогою спрямованих вибухів і сучасної техніки змінює рельєф, миттєво

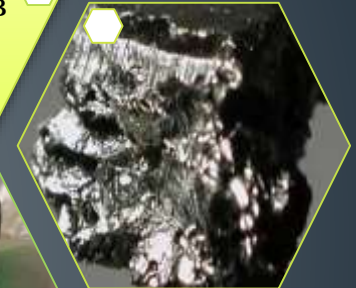
Тільки за один рік людина при оранці
полів, будівельних і гірничих
роботах...

переміщує 4
тис.
км³ ґрунту

спалює 8,5
млрд. т
умовного
палива

виплавляє 800
млн т металів

видобуває з
надр Землі
100 млрд. т
руди

забирає на
господарсько-
побутові
потреби 13%
річного стоку

розкидає на
полях 500
млн. т добрив
і 3 млн. т
пестицидів

виробляє 60
млн т
невідомих у
природі
синтетичних
матеріалів

Щорічно з надр
Землі добувається
більше елементів,
ніж включається в
біологічний
кругообіг:

кадмію — в 160 разів

ртуті — 110

свинцю — 35

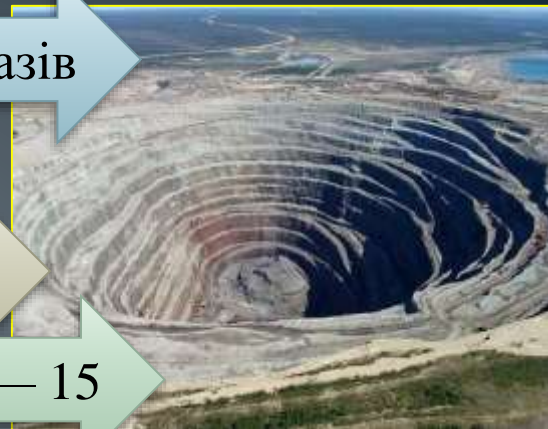
миш'яку, фтору — 15

урану — 6

олова — 5

молібдену — в 3 рази

міді — 4

3. Взаємодія людини і природи в умовах глобальної екологічної кризи

Глибокі зміни природного середовища під впливом господарської діяльності *порушують рівновагу*, що склалася за тривалий період його природного розвитку.

В багатьох регіонах земної кулі подібні зміни призвели до забруднення середовища, зникнення багатьох видів рослин і тварин, виникнення антропогенних "бедлендів" тощо.

Добрива і селекція себе вичерпали. В США зменшуються і збори кукурудзи та інших зернових. Припинився ріст урожаїв у Японії та в Китаї.

Головний фундамент
життя - ґрунти -
всюди на
Землі деградують
зменшуються за
площею.

Не менш
драматична
ситуація з водою. В
засушливих зонах
води не вистачає
так само, як і хліба.

Швидкими
темпами
вимищуються
ліси.

Наприклад, тропічні ліси зменшуються щосекунди на площу футбольного майданчика. За таких темпів у Південній Америці та Африці цих лісів не залишиться вже через 40—50 років.

Знищення лісів призводить до ерозії ґрунтів, планетарних змін клімату, патологічних змін в рослинному і тваринному світі.

Якщо на початку століття зникав один вид тварин за рік, то зараз один вид тварин зникає щоденно. І цей процес прискорюється.

В Європі під загрозою зникнення перебувають дві третини птахів, третина метеликів, більше половини рептилій та земноводних.

Глобальною є проблема відходів.

У широкому розумінні відходи — це все те, що людина викидає на планету в результаті господарювання, одержання енергії та всієї життєдіяльності.

Це — вихлопні гази автомобілів, нечистоти промисловості і сільського господарства, побуту, дим та гази з труб.

Лише вуглекислого газу в атмосферу щоденно викидається 5 млрд. т — по тонні на кожну людину.

До відходів слід віднести і нафтові плями, згубні для життя океанів.

На кожен квадратний кілометр океанської площі припадає 17 т різних відходів суші.

Відходами є й важкі метали та отруйні речовини, які насичують ґрунт, повітря, воду і харчопродукти.

Особливе занепокоєння викликає проблема, для якої не існує кордонів - **глобальні зміни клімату**. Викиди в атмосферу різних газів створюють парниковий ефект, знищують навколо планети озоновий шар.

*Наслідком цього є **всесвітнє потепління** - середня глобальна температура в Північній півкулі за останні 100 років підвищилась на 0,5 °С. Якщо така тенденція збережеться, найближчим часом почнеться танення льоду в Арктиці.*

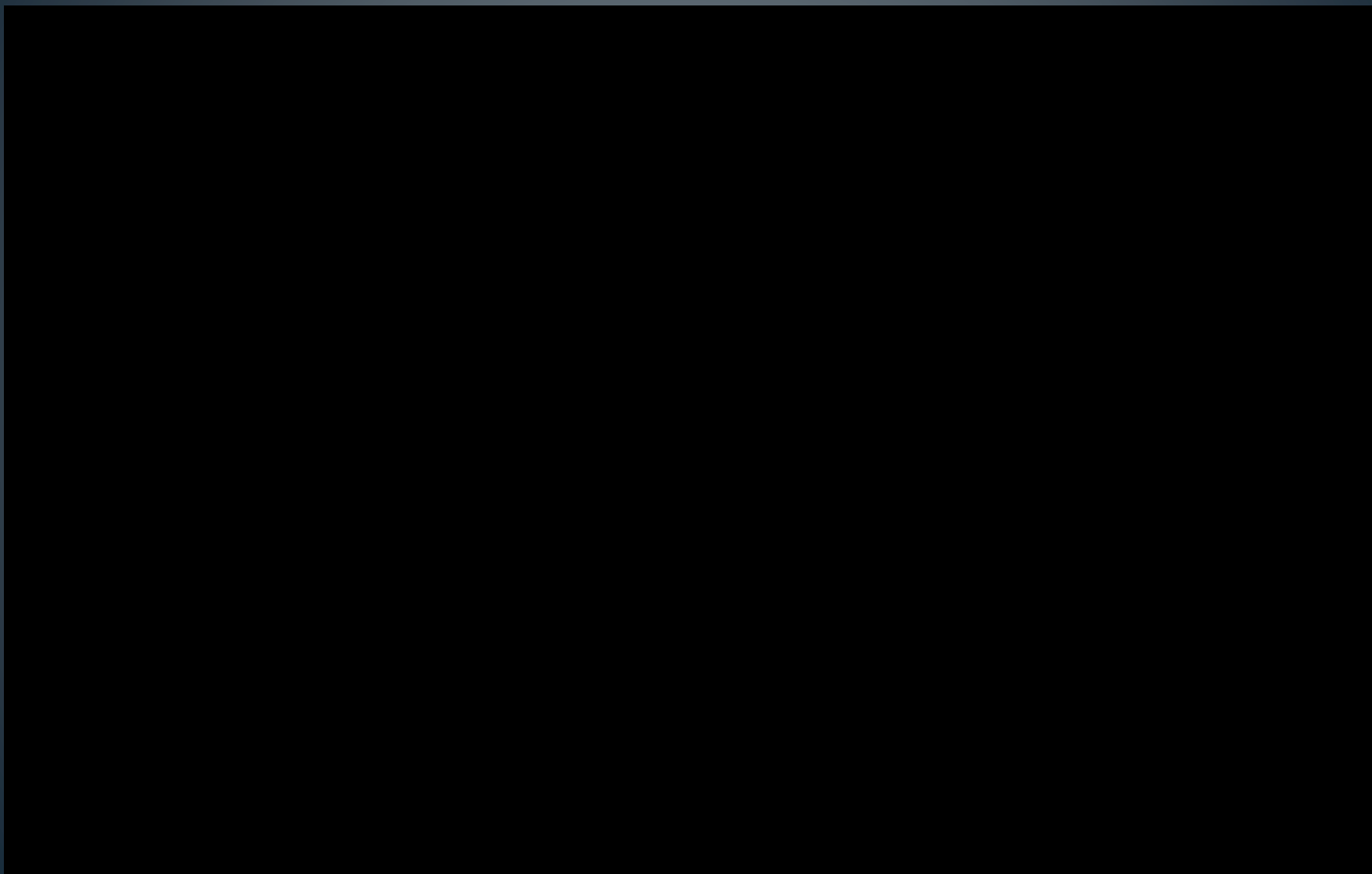
Висновки

Втручання людини у природні процеси різко зростає і може спричиняти зміну режиму ґрунтових і підземних вод у цілих регіонах, поверхневого стоку, структури ґрунтів, інтенсифікацію ерозійних процесів, активізацію геохімічних та хімічних процесів у атмосфері, гідросфері та літосфері, зміни мікроклімату тощо.

Вплив людини на біосферу зводиться до чотирьох головних форм:

1. Зміна структури земної поверхні
2. Зміна складу біосфери, кругообігу і балансу тих речовин, які її складають
3. Зміна енергетичного, зокрема теплового, балансу окремих регіонів земної кулі і всієї планети
4. Зміни, які вносяться у біоту (сукупність живих організмів)

Рекомендоване для перегляду відео

ПРИХОВАНА ЗАГРОЗА: Довкілля. Війна. Донбас

